IZ MOJIH SPOMINOV (1)

V tej tevilki pričenjamo z objavo spominov Franca Zorca, ki opisuje težke čase vojne in revolucije. Besedilo je zanimiv doprinos k zgodovini razburkanih dni tega obdobja slovenske zgodovine.

FRANC ZOREC

I. DOGOVORI MED NEMCI IN PARTIZANI
Hotel Soča v Idriji — priča tajnega sestanka

Na pomlad leta 1944 sem bil bataljonski narednik pri domobrancih v Ilirski Bistrici na Primorskem. V tistem času sem bil priča dogodka, ki ga uradna partizanska zgodovina ne omenja. Da ne bo pel v pozabo, ga bom pe enkrat zapisal. Ne spomnim se točnih datumov, za te bodo vedeli komunisti točneje kot jaz. Bilo je proti koncu marca ali prve dni aprila 1944. Sočasno s tem dogodkom je bilo tridnevno premirje, ko so bile ustavljene vse sovražnosti med Nemci in partizani. Dobro se spominjam tudi zvončkov in trobentic po travnikih, ko sem hodil po Idriji okoli kleklaric.

Komandant Anton Mehle me je poslal na propagandni tečaj v Trst. Med predavatelji je bil Rudolf Smersu, ki sem ga poznal pe pred vojno z dopisne pole o socialnih vprapanjih, med vojno pa iz podoficirske pole v Mostah. Med predavatelji v Mostah sta bila tudi dr. Stanko Kociper in kapetan Albin Cerkovnik, ki je bil do razpada Italije komandant slovenskih četnikov. Imeni pe drugih dveh gospodov sem pa pozabil.

V Trstu sem se srečal s kapetanom Fajdigo, bivpim jugoslovanskim aktivnim oficirjem, med vojno pa domobranskim komandantom kasarne pri sv. Ivanu. Z njim sem se poznal pe od četnikov. Lepega dne me je vprapal:

,,Kocelj (moje četnipko ime), ali bi se lotil neke zadeve? Naprej ti povem, da ne bo enostavna."

,,Če je za dobro, zakaj pa ne," sem odgovoril.

,,S teboj bi pel pe nekdo drugi," je dodal.

Napovedanega spremljevalca nisem poznal. Bil je suhljat in se mi je predstavil kot Kavčič ali Kovačič, nekaj podobnega. Vem samo, da je dobro znal nempko in da se je delal, kot da ne zna. Ko sva se dobila s Fajdigo, nama je naročil:

,,Pojdita na nempko komando v Trst, tam bosta zvedela, kaj morata storiti."

To mi je bilo odvratno, ker z Nemci nismo marali imeti stikov, a sem sprejel, ker sem Fajdigi zaupal. Na komandi sem v glavnem govoril jaz. Nemci so nama izročili potno dovoljenje (Sonderausweiss), podpisano od Globochnigga, vrhovnega komandanta nempkih vojapkih sil na jadranski obali. S tem dokumentom sva nemoteno hodila po vsem omenjenem prostoru. Preoblekli in zamenjali so nama vojapko obleko za civilno, meni pa so dali tudi potrebne lire za stropke. V čem je bila najina naloga? Morala sva poiskati stik s partizanskim komandantom ,,Ivanom", ki se je zadrževal na Vojskem, in mu izročiti pisno povabilo na sestanek z Nemci. Seveda nisem vedel, katera partizanska veličina se je skrivala za tem imenom. Z zapečatenim pismom, ki so ga nama dali na nempki vojapki komandi, sva se poslovila in pla na delo.

Čudno se mi je zdelo, da so se Nemci poslužili dveh domobrancev, kot da ne bi imeli na razpolago drugih možnosti! Očividno so hoteli dati domobranskemu vodstvu v roke dokaz o njihovem dogovarjanju s partizani!

Na poti sva v Trstu slučajno srečala g. Smersuja. Omenil sem mu, kam greva. ,,To je pa zelo zanimivo! Zapomnita si, kaj se bo dogajalo," je pripomnil.

Do Postojne sva se peljala z vlakom, naprej do Idrije pa z vojapkim transportom. V Idriji sva pla v hotel Soča in najela dve sobi za ptirinajst dni. Eno za tri gestapovce, drugo pa za naju dva. Slučajno sva dobila dve sobi, povezani z vrati, ki so se po potrebi lahko odprla, da je bil možen prehod iz ene sobe v drugo. Zaradi tistih vrat je bilo mogoče poslupati, kaj se govori v sosednji sobi.

V hotel sva prila tri dni prej kot gestapovci, da sva imela čas za iskanje stikov s partizani. Nemci so takrat obkolili Cerkno in vso bližnjo okolico. Od njih sva zvedela, da bi udarili po partizanih, če bi ti odbili nempko ponudbo za pogajanje. Odkrila sva tudi, da zna vsaj eden od gestapovcev slovensko. Moj kolega je dobro razumel nempko, jaz pa samo napol.

Najina naloga, da dobiva stik s partizanskim komandantom na Vojskem, ni bila tako enostavna zadeva. Saj nisva imela niti podatkov, kje se komandant zadržuje. Bilo je pa tudi nevarno, da naju zato ubijejo. Razmipljala sva, kako bi vzpostavila zvezo s tem človekom. Prila sva do kleklaric, ki so izrabile pomladansko sonce in kleklale zunaj pred hipo. Kot mlada in nasmejana fanta sva se jim približala, se palila in spustila v pogovor z njimi. Po treh dneh sva se med njimi počutila že tako domače, da sva prosila eno od njih za uslugo. Kaplanu v župnipču na Vojskem naj bi ona izročila najino pismo. V kratkem pismu sem prosil tega duhovnika, naj nujno sporoči partizanskemu komandantu ,,Ivanu", da so vse sovražnosti ustavljene in da ga Nemci pričakujejo tega in tega na tem in tem kraju, kot bo lahko bral v priloženem pismu, ki ga popilja nempka vojapka komanda. Obe pismi, nempko in moje, sem dal skupaj v večjo ovojnico, zalepil in dal dekletu, da jo je neslo v župnipče. Kaplan je naredil, kar sem ga prosil, in tako je sporočilo prilo v roke partizanskemu komandantu. To no bilo nič čudnega, saj so v tistih težkih dneh na Primorskem duhovniki večkrat posegali v težavne položaje in imeli stike z enimi in drugimi.

(Dalje prihodnjič)

IZ MOJIH SPOMINOV (2)

FRANC ZOREC

Na dan sestanka s partizanskim komandantom gestapovci niso mogli skrivati svoje živčnosti. Še več. Naju so naravnost surovo podili stran, naj se oddaljiva od hotela, ker so hoteli biti sami. Da so naju zaposlili z nečem drugim, so naročili, da naj poslušava, kaj ljudje govorijo o partizanih. Ker so pa Nemci imeli že sami dovolj močno vpijonažo in so bili o vsem točno obveščeni, najinih podatkov sploh niso potrebovali. Midva nisva šla nikamor, ko pa sva morala poročati o najinih uspehih, je bilo tisto, kar sva od njih slišala v hotelu, ko so se pogovarjali med seboj. Z zadoščenjem so ugotavljali, da se je najino poročanje krilo z njihovimi informacijami, zato sva bila še celo pohvaljena.

Zdaj pa sva morala Nemce prepričati, da sva njihov ukaz izvršila in da sva res zapustila hotel. To sva dosegla tako, da sva najprej prevarala hotelirja.

Skupaj sva prišla po stopnicah dol, potem je šel eden nazaj gor, za njim še drugi, nato je prišel spet eden dol, za njim še drugi in izginil. Jaz sem šel sam še dvakrat gor in dol in se naglas kregal, kako to, da ga še ni, če pa je rekel, da pride... Ko pa sem videl, da me hotelir ne opazuje, sem stekel spet po stopnicah gor in se zaklenil v sobo, vzel ključ iz vrat in se skril pod posteljo. Ko je prišel v sosednjo sobo partizanski odposlanec, je gestapovec odprl najino sobo, da se je sam prepričal, da naju res ni. Ko ni nobenega videl, je bil zadovoljen in je to tudi povedal, češ da sva ,,fejst fanta".

Posteljo, pod katero sem se skril s papirjem in svinčnikom v roki, sem imel ob vratih, da sem pogovor iz sosednje sobe bolje slišal. Sestanek je trajal približno dve uri. Popisal nisem več kot polovico lista, ker sem beležil samo točke, o čem so se pogovarjali. Po končanem sestanku so Nemci spremljali partizanskega vodjo iz hotela in se razšli. Lahko so se med potjo še kaj pomenili. Sploh sem imel vtis, da to ni bilo prvo in edino srečanje. To je bilo razvidno iz njihovega dogovarjanja.

Sobo sem odklenil šele zvečer, ko se je v hotel vrnil moj kolega.

Kaj so hoteli doseči Nemci s tem dogovorom? Da bi partizani pustili pri miru nemške vojaške objekte ob jadranski obali! Gestapovec je še to pripomnil: ,,Vzhodna stran železnice je itak že pod domobransko kontrolo, mi zahtevamo samo to, da nas partizani ne motijo ob jadranski obali." Če partizani sprejmejo to zahtevo, jim bodo Nemci v zameno za to izročili hrano in municijo. Dodal je še, da Nemcev ne zanima, če partizani nadaljujejo borbo z domobranci, zahtevajo samo varnost za vojaške objekte vzdolž obale. Pogovor je tolmačil tisti, ki sva ga že prej sumila, da je preoblečen Slovenec. Zato sva vedno pazila, kaj sva govorila vpričo njega.

Po desetih dneh sva s kolegom zapustila hotel. On je šel svojo pot, jaz pa svojo, Nemci pa so ostali še tam. O tem, kar sva videla in slišala v hotelu Soča, sem šel takoj poročat kapetanu Fajdigi v Trst. Ko ga v kasarni nisem našel, sem povpraševal po njem, pa so mi povedali, da je izginil. Eni so vedeli, da so ga zaprli Nemci, drugi pa, da je ušel v Švico. V tistem času so namreč Nemci izsledili Vauhnikovo špijonsko mrežo, zaprli več domobranskih oficirjev in jih poslali v Dachau zaradi sodelovanja z zahodnimi zavezniki. V mestu Riccione je gestapo ujela tudi slovenskega duhovnika, ki se je pisal Duhovnik (pri četnikih smo mu rekli Medcinger). Bil je kurir za zvezo z Rimom. Tudi njega so poslali v Dachau, in je tam umrl.

Ko sem v Ilirski Bistrici prišel potem s tistim papirjem h komandantu Mehletu, je pripomnil: ,,Za to pa morata zvedeti tudi Stare pa Krek v Rimu."

Poklical je domobranskega uradnika, da je na podlagi mojih zapiskov spisal poročilo. Njegovega imena se ne spomnim, bil pa je doma iz Črnomlja in je bil po koncu vojne zaposlen v dušnopastirski pisarni v Londonu pri gospodu Kunstlju.

Mehletu sem se ponudil, da sem pripravljen iti v Ljubljano h gospodu Staretu, če hoče. Zato me je poslal v 13. četo h komandantu Pirihu, ki je vedel, kako priti do Stareta, ki se je takrat skrival tako pred gestapovci kot pred komunisti v bližini železniške proge v Šiški. Pirih mi je dal potrebna navodila in znak za razpoznavanje. Ko sem prišel k tisti hiši in potrkal, je prišla ven neka gospa. Vprašal sem jo po gospodu Staretu, pa se je naredila nevedno, kot da ga ne pozna. Ko pa sem ji dal znak razpoznavanja, je rekla: ,,Počakajte malo, bom pogledala" in me povabila noter. Gospod Stare se je pojavil in prisedel. Ko je prebral vse papirje, ki sem mu jih pokazal, je bil tudi on mnenja, da jih je treba poslati v Rim. A kako? Povedal je, kaj se je zgodilo z zgoraj omenjenim Duhovnikom, češ da je zdaj brez zveze z Rimom. Zato sem se tudi Staretu ponudil, da sem pripravljen potovati v Rim, če hoče. Junija 1944 sem se vrnil iz Ljubljane v Ilirsko Bistrico skozi Rovte in Št. Jošt. Tiste papirje mi je krojač zašil v obleko, da jih ne bi izgubil.

Dogovor med Nemci in partizani se je izvajal

Nekega dne me je poklical komandant Mehle: ,,Zorec, pojdi na Reko po odobreno municijo za bataljon." V Reki je res čakalo name pet ali šest zabojev municije. Poleg tega majhnega tovora za domobrance pa je čakalo na vlak še najmanj dvajset zabojev municije in vsaj dva kubična metra hrane, kar so vojaki in delavci naložili posebej na drug vagon. Ko se je zvečerilo, je vlak odpeljal. Čez nekaj časa je začel zmanjševati hitrost, k meni pa je prišel nemški oficir in mi brez razlage rekel, naj grem na zadnji konec vlaka. Ta se je nekje na meji med Slovenijo in Hrvaško ustavil. Ustavili smo tam, kjer dela proga velik ovinek, blizu kraja, v katerem so ustaši baje pobili 80 mošk ih.

Sledi prihodnjič

IZ MOJIH SPOMINOV (3)

FRANC ZOREC

Na tistem mestu sem naenkrat zagledal človeško verigo, ki je podajala iz vagona do gozda zaboje z municijo in hrano, namenjeno partizanom. Zaboje so najprej razkladali na tla, potem pa jih podajali iz rok v roke. Po končani predaji je vlak odpeljal naprej.

II. DOGODKI V ILIRSKI BISTRICI IN OKOLICI

Ujel sem partizanskega funkcionarja

Znano je bilo, da se je v Čučeriji prosto sprehajal partizanski ekonomski vodja za Primorsko in Istro. Kakšen je bil njegov uradni čin se ne spomnim. Komandant Mehle mi je zaupal, da so ga že večkrat sledili, toda brez uspeha. Vedeli so za kraj, v katerem se zadržuje, za pot, po kateri je večkrat hodil, njega pa ni bilo mogoče dobiti. Ponudil sem se mu, da še jaz poskusim, če je za to. Dal mi je vse informacije o partizanu, njegovo fotografijo, zemljevid, pokazal kraj in pot in mi dal znak razpoznavanja za tri dni. Nihče drug ni vedel, da sem šel drugo jutro, opremljen s hrano za tri dni, ob treh zjutraj iz kasarne in se napotil v omenjeno vas. Do nje je bilo štiri ure hoda. Ko sem prišel do opisanega kraja, sem poiskal smreko, od koder je bil dober razgled na pot, se skril pod vejami, potem pa čakal. Čakal sem en dan, čakal dva dni, nobenega človeka ni bilo mimo. Tudi tretji dan nisem videl nikogar. Ker se je že mračilo, je bil zadnji čas, da se vrnem v kasarno. V trenutku, ko sem začel pospravljati stvari, sem slišal, da se je nekdo bližal, si žvižgal in se končno pojavil na poti. Za pasom je imel pištolo, v roki pa krampek, ki je imel na drugem koncu sekirico. Pogledal sem na fotografijo in videl, da je ,,pravi".

Napel sem brzostrelko, se pripravil, skočil pred njega in zavpil: ,,Stoj, roke gor!" Takoj jih je dvignil, jaz pa sem še zahteval: ,,Spusti sekirico za hrbet, roke za vrat in poslušaj! Ti si zdaj moj, naredil boš tisto, kar ti bom rekel, če ne te ubijem! Ti poznaš teren. Hodila bova po krajih, kjer ne bova nikogar srečala. Hodi osem korakov pred menoj!"

Hodila sva dve uri, ko sva prišla do neke jase, sem mu rekel: ,,Glej, pri tistem drevesu se usedi, da malo odpočijeva. Glej, da se ne premakneš!" Potem sem mu pa na sredo pota prinesel pašteto, kruh, malo mesa in rekel: ,,To je zate, jej!" in se umaknil nazaj. Zmeraj sem iskal tak položaj, da sem bil krit. Karkoli bi se zgodilo, bi ga ustrelil. Ko je vse pojedel, mi je začel ponujati denar. ,,Dam ti 280.000 lir zdajle, če me spustiš." Odgovoril sem mu: ,,Jaz se ne borim za denar, z denarjem me ne boš kupil. Peljal te bom do konca, bodi pameten in hodi z menoj, ne bo ti nič hudega." Potem sva nadaljevala pot in je že nastopila noč, ko sva prišla na domobransko postojanko. Izročil sem ga komandantu in rekel: ,,Svoje sem izpolnil, tu je."

Parada z jugoslovansko zastavo v Ilirski Bistrici

Kot že rečeno, sem bil narednik III. bataljona domobrancev na Primorskem, kateremu je poveljeval Anton Mehle. Naš bataljon je štel 340 vojakov, imeli so ga za jedro primorskih domobrancev. V tistem času je prišlo iz Like na Primorsko 11.000 srbskih četnikov, ki jih je vodil vojvoda Jevžević, iz Srbije pa tudi srbski 'dobrovoljci'.

Nekega dne v oktobru 1944 nas je korakalo z jugoslovansko zastavo skozi Ilirsko Bistrico vsega skupaj 300 vojakov. Bilo nas je vsakih nekaj: primorskih domobrancev, pa četnikov in srbskih 'dobrovoljcev'. Nemci so na to parado silovito reagirali. Naš bataljon so razpustili, vojake prestavili v Ajdovščino in nam odstavili še komandanta.

Ko smo prišli v Ajdovščino, smo se domobranci uprli. Z menoj je šlo pred komando pet ali šest fantov, od katerih se spomnim samo Bojca iz Ribnice in Zgonca iz Cerknice. Ko se je pred nami zbralo nekaj domobranskih oficirjev, s polkovnikom Kokaljem na čelu in nemški zvezni oficir, je Zgonc naslonil jugoslovansko zbrojevko meni na rame, jaz pa sem v imenu vseh spregovoril: ,,Zahtevamo, da nam vrnete komandanta in postavite bataljon kakor je bil prej!" Kokaljev odgovor je bil: ,,Bomo že uredili!"

Da smo mislili zares, smo to tudi dokazali: prvo noč je zapustila Ajdovščino prva četa domobrancev in se razkropila po svojih domovih. Bili so iz okoliških vasi Ilirske Bistrice, največ iz Rupe, nekateri tudi iz Kopra. Drugo noč se je razkropila druga četa, tretjo noč tretja četa našega bataljona. Takšne nemške kontrole in vmešavanja primorski domobranci niso prenesli. Primorci so bili vsaj toliko naperjeni proti Italijanom in Nemcem kot proti partizanom in tega niso skrivali.

Ko sem ostal sam, sem šel v Gorico na komando in se predstavil: ,,Tukaj sem, lahko me ustrelite. Če pa mi daste dovoljenje, da jih grem iskat, jih pripeljem nazaj." Na poveljstvu sem imel znane oficirje, ki so me iz borb dobro poznali in mi zato verjeli. Rekli so mi, naj grem po fante... In res sem šel z vojaškim dovoljenjem z vlakom v Ilirsko Bistrico in pripeljal vse domobrance nazaj, razen treh. Tudi komandanta Mehleta so nam vrnili!

Vendar Nemci tiste parade niso pozabili. Nekega dne so poslali svoj bataljon iz Postojne, nas obkolili, razpustili bataljon, poročnika Špeha (v Argentini umrlega znanega režiserja) in mene pa zaprli. Špeha so še isti dan izpustili, mene pa odpeljali na Reko. Vaščani iz Ilirske Bistrice so šli celo na Reko zame prosit, tako sem bil pri njih dobro zapisan, a niso nič dosegli. Zvezni oficir me je takrat osumil za komunista in zahteval mojo glavo. Komandant Mehle je izginil, naši fantje pa so se spet razkropili. Mehletov odhod je zadal primorskim domobrancem velik udarec. In to so dosegli Nemci, ne partizani!

(Se nadaljuje)

IZ MOJIH SPOMINOV (4)

FRANC ZOREC

III. V NEMŠKEM ZAPORU NA REKI IN V TRSTU

V Reki me je nemški komandant, ki me je že poznal zaradi intervencije vaščanov iz Ilirske Bistrice, pozdravil in po tolmaču nagovoril: ,,To, kar si ti naredil za svoj narod, bi bilo meni v čast, če bi jaz storil za svojega!" Vprašal me je, če mislim pobegniti. Ko sem odgovoril, da ne, je odredil: ,,Bodi stražar pred mojimi vrati in spuščaj ljudi v pisarno. Dobil boš podoficirsko hrano, spal boš pa v zaporu." Tako sem bil približno tri tedne, potem pa me je poslal v Trst.

V Trstu na cesti Coroneo 2, stanza No. 25 sem dobil strogi zapor, imeli so me v temnici. Tri tedne sploh nisem šel na zrak. Hrano so mi dali enkrat na dan, ob enih: skodelica juhe z nekaj makaroni in za pest kruha. Ob nedeljah zjutraj poleg tega še za palec sira. Po tem siru sem vedel, kdaj je bila nedelja.

Nekega dne pa je obiskala zapor nemška vojaška inšpekcija. Ko je prišla do mene, sem se pritožil: ,,Tisti, ki so obsojeni na smrt, imajo pravico zapustiti celico, jaz pa ne! Pa čeprav sem že toliko časa zaprt!" Pritožba je zalegla. Eden od inšpektorjev je odredil, naj ,,od jutri naprej hodim na zrak skupaj s komunisti!"

Drugi dan sem se res ,,sprehajal" v družbi samih partizanov po prostoru, ki je bil sedem metrov dolg in štiri metre širok, obdan s štiri metre visokimi stenami. Bilo jih je devet ali deset. .

Hotel Soča v Idriji. V njem je marca 1944 Zorec prisluškoval pogajanjem med partizani in Nemci.

Ko smo tako hodili drug za drugim z rokami na hrbtu, je stopil eden od partizanov k meni in me vprašal: ,,Narednik, kaj pa vi tukaj delate?"

,,To, kar vi," sem odgovoril, ga pogledal in osupnil. Bil je partizanski ekonomski komandant, katerega sem dober mesec prej ujel!

Ni se mogel načuditi in je spet vprašal: ,,Pa kako?"

Franc Zorec danes

Po svoje sem mu razložil: ,,Mi smo prav tako proti Nemcem, kot vi! Razlika je v tem, da se vi borite tudi za komunizem, mi pa samo za narod!"

Potem se je ,,znanec" obrnil k svojim tovarišem in rekel: ,,Poglejte tega človeka, ima samo še par dni življenja!" Bil sem zaradi izstradanosti zabuhel, da čevljev nisem mogel več sezuti. Ko me je pa prijel za roko, so odtisi prstov ostali globoko v roki. ,,Narednik, vi imate samo še par dni življenja, če ga imate!"

Ostali so se ustavili in naju obkrožili. Nato me je vprašal: ,,Kaj vam dajo za jesti?"

Odgovoril sem: ,,To, kar mi dajo!"

On pa: ,,Samo tisto juho in kruh?"

Jaz: ,,Da."

On: ,,Mi dobimo pakete od doma!"

Jaz: ,,Zame pa sploh nobeden ne ve, da sem zaprt! Za mano je res izginila vsaka sled."

Partizanski komandant je nato še to povedal svojim tovarišem: ,,Poglejte! Ta človek me je ujel, zaradi njega sem v zaporu! A je postopal z mano po človeško! Prvo, kar mi je dal, je bil kruh in hrana, da sem jedel."

Od takrat naprej so vsi partizani odstopili nekaj svoje hrane meni, ker so živeli od paketov, ki so jih prejemali od doma. S tem so mi verjetno rešili življenje.

To najino srečanje v zaporu je bilo približno mesec in pol po tistem, ko sem ga ujel.

Pobeg iz ječe

Obe vojaški komandi, domobranska in nemška, sta bili v Trstu. Iz zapora so me poslali na zaslišanje na domobransko komando. Na tej poti sta me spremljala domobranski oficir in nemški vojak. Zaslišanje je poteklo brez problema in so obljubili, da mi bodo plačali vse dni, ki sem jih prebil v nemškem zaporu. Po zaslišanju se mi je na hodniku približal domobranski oficir Cvirn, mi stisnil v žep pet praznih, s podpisi in žigi nemške tajne policije opremljenih vojaških dovolilnic, in šepnil: ,,Zorec, če moreš, izgini! Nemci te bodo ubili!" To je menda zahteval neki gestapovec iz Rajhenburga, ki je zaradi naše parade z menoj že v Ilirski Bistrici zelo sovražno postopal.

(Se nadaljuje)

IZ MOJIH SPOMINOV (5)

FRANC ZOREC

Iz domobranske komande sem se vračal s tramvajem in z istim spremstvom v zapor. Proga je bila ponekod dvojna, da sta se tramvaja lahko srečala. To sem izrabil za beg. Ko sta bila dva tramvaja vpric, vsak na svojem tiru in sta se s postaje že premaknila, sem iz enega skočil na drugega, ki je pel v nasprotno smer. Takoj na ovinku, ko je zapeljal na enotirnico, sem izstopil in skočil spet na drugega. V razdalji stotih metrov sem dvakrat zamenjal vozilo in se odpeljal proti kasarni sv. Ivana. Gestapovskega zapora, ki je trajal dva meseca, je bilo s tem konec. Zatekel sem se v poznano hišo nekih Slovencev nasproti domobranske vojašnice, ki so bili nam naklonjeni ljudje. To je bilo že februarja 1945.

IV. PRIPETLJAJI NA POTI V RIM
Z dokumenti v Italijo, k zahodnim zaveznikom

V hiši, kamor sem se zatekel po mojem pobegu iz gestapovskega zapora, sem slučajno srečal znanca Štefana Kodeliča, s katerim sem bil pri četnikih v isti trojki. Njegova žena in tri hčerke živijo v Mendozi, on je pa žal že pokojni. Štefan je bil Mihajlovičev kurir in je takrat pripel iz Ravne Gore skozi Madžarsko in Avstrijo v Trst z namenom, da gre naprej v Italijo. Ko je držal zvezo med generalom Mihajlovižem in Rimom, je bil prej že dvakrat na tej poti. Dogovorila sva se, da skupaj potujeva v Rim in se pri tem posluživa podpisanih in s žigi vojaške policije opremljenih dovolilnic, ki mi jih je stisnil v žep omenjeni oficir Cvirn. Enega od članov prijateljske družine sva poslala v kasarno nasproti hiše po domobranskega komandirja, doma iz Mirne, ki je znal nemško. Na pisalni stroj je izpolnil za vsakega po eno dovolilnico za potovanje do Milana in nazaj. Potrebovala bi dovoljenje do mesta Bologna, a bi bilo to preveč sumljivo, ker je takrat tam blizu že tekla fronta. V ponarejenih dokumentih je pisalo, da sva vojaška tajna policista, ki vohuniva za saboterji, komunističnimi agenti in dezerterji. Jaz sem bil v vojaški uniformi, Štefan pa v civilu.

Iz Trsta sva se napotila v mesto Treviso na nemško vojaško komando, da so nama žigosali dokumente in dali hrano. Od tam sva potovala skozi Breccio do Bergama, kjer sva na nemški komandi tudi prespala. Iz Bergama sva se brez problemov srečno pripeljala z vojaškim transportom do Milana. V Milanu na nemško komando pa že nisva smela iti, ker bi naju Nemci vprašali, po kaj sva prišla. To je pomenilo, da sva ostala tudi brez hrane. Kaj pa zdaj? Do fronte pri Bologni je bilo še daleč, potno dovoljenje do tja pa ni bilo več veljavno. Izbirala sva lahko samo med dvema možnostma: da se vrneva v Ljubljano ali pa da zbriševa na dovolilnicah besedo Milano in napiševa Bologna. Potrebovala bi zato pisalni stroj, ki bi imel enake ali vsaj podobne črke, kot stroj, s katerim je bil natipkan ostali tekst na najinih dokumentih. Odločila sva se, da greva iz Milana naprej proti fronti...

Va ka straža v Horjulu leta 1942. Franc Zorec sedi na skrajni desni. Od tu je el k četnikom.

Bila je ura pet popoldne. Ob Plaza Duomo je stala stavba vsa v steklu. Štefanu sem pokazal stopnice, ki so peljale do pisarne v drugem nadstropju, in rekel: ,,Vsak čas bodo uradnice odšle domov, pojdiva pogledat, če imajo pisalni stroj, kakršnega potrebujeva!" In sva jo mahnila proti stavbi in po stopnicah prišla v drugo nadstropje.

Ob vstopu v pisarno sem stopil naprej, se zadrl: ,,Heil Hitler!" in važno vprašal: ,,Kje je šef?" Predstavila se je neka ženska in rekla: ,,Io sono capo." Nato sem ukazal: ,,Takoj vsi skupaj!" Ko so se zbrali, sem jih stražil, Štefan pa je šel s šefinjo poskušat pisalne stroje. Ko sta našla primernega, ji je povedal, kaj mora izbrisati in kaj napisati na najinih dokumentih. Ko je šefinja naredila vse popravke, sva se poslovila s heil Hitler! in odšla.

Ob izhodu iz Milana sva morala spet skozi vojaško kontrolo, registrirati dokumente, dobila pa sva tudi hrano. Nato sva šla na prvi avtobus, ki sva ga srečala. Na njem so se vozili poleg naju še trije ali štirje fašisti, ki so glasno klepetali. Štefanu so se zdeli sumljivi, zato sva midva malo govorila. Po njegovem mnenju so bili fašisti po Mussolinijevem padcu še bolj nevarni kot prej. Zvečer smo se pripeljali v Cremono.

Potem sva šla na drug avtobus, ki naju je pripeljal v Reggio Emilio. Tam sva naletela na strog vojaški pregled, pri katerem je imel Štefan s svojim dokumentom srečo, jaz pa ne. Ko je policist pregledoval mojo izkaznico skozi luč, se je Štefan ustrašil in mi šepnil: ,,Tukaj je pa nevarno! Če se še dobiva, te bom čakal v Bologni pod zvonikoma!" Tako sva se takrat razšla in poslovila.

Ker me je policist zadržal, sem ostal. Skrbelo me je, kako se bo stvar končala... Čakati sem moral, da bi policist nehal s svojo kontrolo.

(Se nadaljuje)

IZ MOJIH SPOMINOV (6)

FRANC ZOREC

Tedaj je pripeljal mimo neki Mongol s kamionom, polnim granat za težke topove. Medtem ko je šel žigosat legitimacijo in je šel mimo mene, sem mu rekel po rusko: ,,Hoču pojehat." (Potoval bi rad!) Odgovoril je: ,,Harašo," (Dobro) in šel naprej h kontroli. Ko se je vračal, mi je namignil, sedel za volan in počasi zapeljal tovornjak mimo mene. Jaz sem se povzpel na zadnje kolo, ki se je še vrtelo, se zagrabil za rob kamiona in se pognal gor. Ko me je Mongol videl na kamionu, je pritisnil na plin in hitro odpeljal. Po dvesto metrih se je ustavil, šel zadaj na kamion, me pokril s plahto, potem pa odpeljal naprej. Ko sva prišla iz mesta, je spet ustavil in me povabil, naj prisedem v kabino, da sva se peljala naprej proti fronti. Blizu mesta Modena sva prišla do neke reke. Tam je ustavil kamion in rekel: ,,Do tu sem te pripeljal, naprej te pa ne morem več." Nato je zapeljal kamion čez most, ki je bil pokrit z vodo, da ni bil viden iz zraka, in odpeljal. Jaz pa sem nadaljeval pot peš do Modene.

Pot skozi fronto v Italiji

Ko sem prišel v mesto, sem bil pošteno lačen, zato sem poiskal gostilno, da bi dobil kaj za jesti. V gostilni sem zagledal pijanega vojaka, ki je sedel za mizo, in po slovensko klel in se pridušal. Prisedel sem in mu rekel, da sem lačen. Dal mi je za jesti in povedal, da je mobiliziran vojak, da je njegova kompanija že dolgo na fronti, trenutno pa, da je na oddihu. Poleg drugih stvari mi je tudi rekel: ,,Pojdi v to in to hišo, pa reci ženski, da si videl njenega sina." (Povedal je svoje ime, ki se ga več ne spomnim.)

Res sem šel k tisti ženski in se predstavil, kot me je moj neznani rojak naučil. Bila je vsa srečna, ko je dobila novice od svojega sina. Pri njej sem se zadržal dober dan. Tam sem se tudi najedel in naspal. Preden sem se poslovil, sem jo prosil za kakšno civilno obleko, da bi jo zamenjal za vojaško, češ da bi šel rad v Bologno, ki je bilo ,,odprto" mesto in zato noben vojak ni imel vstopa vanj. Dala mi je sinovo civilno obleko, vojaško pa sem pustil tam. Iz nje sem vzel vse papirje, ki sem jih imel v njej zašite, in jih spravil v žep podarjene obleke. V novi obleki sem jo peš mahnil proti Bologni brez ficka v žepu.

Hodil sem več kot en dan, podnevi ali ponoči, kakor je kazalo. Zadremal sem kjerkoli, samo v hišah nič več. Skrival sem se na prostem, čez dan v glavnem po kopicah, zvečer pa skrit v železniških prehodih. Ponoči je bilo nemogoče ostati na prostem zaradi treskanja topovskih granat. Amerikanci so bili čisto blizu, na drugi strani Bologne.

Fronta na nemški strani je bila ponoči čisto v temi. Moral sem zelo paziti, kam se bom skril. Vsak grm je skrival svojo strojnico, top ali kaj podobnega. Medtem pa je imela fronta na ameriški strani ponoči drugačen videz. Ko je nastopil mrak, so začeli prižigati protiletalske reflektorje. Nato so začeli počasi nabijati s topovi na nemško stran, da je padla granata zdaj sem, zdaj tja. Okrog 11. ure ali opolnoči so pa začeli streljati z vsemi topovi, da je grmelo in treskalo brez presledka, kot bi streljali s strojnico. Potem je topovski ogenj postajal polagoma manj intenziven, ob 4 ali 5 pa je spet vse utihnilo. To je trajalo do devetih, ko so začela napadati letala. Opazoval sem, kako se je pojavilo na nebu po 40 letal v vrsti, kako so vsa hkrati spustila bombe in letela naprej. Za njimi je spet drugih 40 malo bolj stran ponovilo isto in nato drugih 40 letal malo bližje spet isto. Po dveh urah bombardiranja je spet vse utihnilo, le kak občasen topovski strel je še motil mir.

General Leon Rupnik med rovtarskimi domobranci.

Špijon, obsojen na smrt

Ko sem po dveh dneh prišel v Bologno, sva se dobila s Kodeličem ob petih popoldne pri cerkvenih stolpih, kot sva bila domenjena. Bil je mnenja, da je zelo nevarno in da je bolje, če hodiva vsak zase, ne skupaj. Ob slovesu mi je še rekel: ,,Če pridešš v Rim, te čakam v Cine Cittá!" in je odšel.

Ker že dva dni nisem nič jedel, sem šel iz mesta, da na kakšni kmetiji dobim kaj za jesti. Ko sem se bližal neki kmetiji, sem zagledal ob poslopju zamaskiran šibricevni protiletalski top. Hodil sem naprej po travi in zaslišal za seboj: ,,Hände hoch!" (Roke gor!) Nemški žandarji! Na kmetiji je bila nastanjena vojaška žandarmerija, kmet jo je moral zaradi fronte zapustiti. Nemci so me preiskali in takoj dobili vse, kar sem imel s seboj. To niso bili samo papirji, ki sem jih prej nosil zašite, ampak tudi legitimacija z Globochniggovim podpisom in ponarejeni dokument z vsemi žigi vojaške policije... Takoj so me vklenili in odpeljali kot špijona na komando. Prosil sem jih, če bi dobil kaj za jesti, češ da že dva dni nisem nič jedel. Žandar mi je prinesel velik krožnik makaronov in kozarec vina ter rekel: ,,Ti podpiraš naše sovražnike, ki so mi ob bombardiranju Hamburga ubili ženo in dve hčerki!" Ko sem pojedel, so mi vklenili spet roki in nogi z verigo. Nato so naložili na avto mene, še dva nemška vojaka, tako vklenjena kot jaz, in nas v spremstvu treh žandarjev peljali na vojaško sodišče.

(Se nadaljuje)

IZ MOJIH SPOMINOV (7)

FRANC ZOREC

Ko smo prevozili tri kilometre, so se pojavili avioni, zato je avto ustavil, da so se žandarji in mi trije poskrili po posameznih jamah, ki so bile za to izkopane ob cesti. Na fronti so imele vse ceste na obeh straneh izkopane jame, globoke dober meter, za kritje enega ali dveh vojakov. Avioni so v trenutku zažgali naš avto, da je zgorel z vsemi mojimi papirji in dokumenti vred. Ponavadi je priletelo šest avionov v skupini. Prikazali so se kadarkoli in obstreljevali z mitraljezi vse, kar se je premikalo. Navadno so napad ponovili, da so do konca vse uničili, če bi od prvega poleta slučajno ostalo še kaj celega.

Ker smo ostali brez avtomobila, smo naprej potovali z vozom. Svojo robo so naložili na voz s konjsko vprego, mene oprtali z dvema nahrbtnikoma in privezali za voz. Nanj so se usedli žandarji in oba vklenjena nemška vojaka, jaz pa sem moral hoditi ali pa teči za vozom, z verigo na rokah in nogah. Ko smo prišli po petih kilometrih do nekega hleva, smo se ustavili in počivali. Mene in enega od vklenjenih vojakov so privezali za steber v hlevu, kjer je bila živina in več nemških vojakov. Naenkrat se je spet pojavil avion in čisto nizko preletel hlev. Ker je neki nemški vojak streljal v avion, se je ta takoj vrnil in z vžigalnimi kroglami zažgal poslopje. Vojaki so hoteli rešiti živino, za naju pa se ni nihče zmenil. Ko se je začel hlev podirati, sem začel kričati, da je prišel neki nemški vojak. Začel je spraševati, kdo je odgovoren za naju. Končno je le prišel žandar, naju odvezal in potegnil iz gorečega hleva. Od tam naprej pa spet z vozom. Ker sem ves čas hodil za vozom z verigo na nogah, mi je železni obroč ranil nogi do kosti. Obleko sem imel že čisto strgano. Ko so me videli Italijani takšnega, privezanega za vozom, so se kar križali!

Prišli smo do reke Pad. V tistem kraju se je nahajala Divizija Prinz Eugen, ki je prišla ojačit fronto. Enega od vklenjenih vojakov so žandarji oprostili. Pred visokega oficirja te nemške divizije so pripeljali samo vojaka, ki je bil doma iz Nürenberga, in mene. Po reportaži so naju odpeljali v sobo. Nemški komandant je poklical kurirja, nato pa podpisal smrtno obsodbo za dva človeka. Vedel sem se, kaj to pomeni! Da je z menoj zdaj vsega konec! Od strahu sem se začel tresti. Nasprotno pa je nemški vojak poleg mene ostal miren.

Ko sem tam stal in čakal, so prišli trije podoficirji, eden pa se je približal meni v spremstvu tolmača, sudetskega Nemca. Na prsih mi je strgal srajco, s prstom pokazal kraj in rekel: ,,Jaz te bom streljal sem, moj kolega pa v glavo." Ko je to rekel, je začela tuliti sirena za protiletalski alarm. Vsi oficirji in vojaki so se v trenutku razbežali, ostala sva samo midva, na smrt obsojena, pa med seboj vklenjena.

V tistih trenutkih sem molil in se priporočal Materi Božji: ,,Že od otroških let sem izgubil mamo, bodi zdaj ti moja mama, ko grem na drugi svet! Ti me sprejmi!"

Živo sem si predstavljal, kaj me čaka. Malo me bo zapeklo, pa me ne bo več in se bom zbudil v večnosti... Grenila me je samo zavest, da doma ne bodo niti vedeli, da me ni več. Jaz bom na tujem umrl za domovino, komunisti me bodo pa blatili z izdajalcem, čeprav imam dokaze, da so oni izdajalci. Naenkrat sem zgubil strah, začel ignorirati smrt in postal ravnodušen do vsega. Nič več mi ni bilo mar, naj se zgodi karkoli! Če boli, naj pa boli, kar če! Zdaj pa umrimo!

Pa so spet zatulile sirene, zdaj za konec alarma in vsi so se vrnili iz zaklonišč. Prvi se je prikazal nadporočnik, esesovec. Po slovensko sem mu rekel: ,,Tudi vi se bojite umreti!" Nemec, ki ni nič razumel, je vprašal: ,,Was, was?" Ko je prišel tolmač, se je k njemu obrnil in ga vprašal: ,,Kaj hoče povedati?" In začel sem govoriti, tolmač pa sproti prevajati: ,,4. aprila 1941 je dal Hitler povelje za napad na Jugoslavijo, ker smo mi vsi sovražniki. Vi njegovo povelje vršite. Jugoslovanski kralj pa je dal povelje, da moramo domovino braniti. Vi ste moji sovražniki in jaz vršim njegovo povelje." Nemec je rekel samo: ,,So?" Čeh mi je z očmi dal vedeti, naj se pripravim, da zame ni več pomoči... Nato je prišel še vrhovni komandant, ki je malo prej podpisal smrtno obsodbo. Esesovec je hotel, da še on sliši mojo izjavo: ,,Si ga slišal, kaj govori?" In sem moral še enkrat ponoviti isto. Tudi ta ni pripomnil drugega kot: ,,So?"

Na koncu je komandant odločil. Najprej se je obrnil k vklenjenemu vojaku in mu ukazal, naj prebere iz vojaške knjižice deset zapovedi nemškega vojaka. Besedilo teh zapovedi se je končalo s stavkom: Če pa tega ne vršim, sem zaslužil smrt. Ko je nemški vojak prebral ta stavek, je komandant dal povelje: ,,Tega ustrelite!"

Nato se je obrnil k meni in odločil: ,,Ta je vojni ujetnik!"

Pet minut kasneje je bil nemški vojak na vrtu ustreljen, jaz pa sem ostal živ, čeprav ujetnik! Zamenjali so mi obleko, dobil sem škornje od nemške pehote, vijoličaste hlače kot letalci in rjavo srajco.

V Senigalliji leta 1946, od leve sedijo: Stane Guzelj, Pavel Žakelj, Vinko Žakelj in Jakob Žakelj. Stojijo, od leve: Franc Slanovec, Franc Zorec in Jože Žakelj. Pavel Žakelj in Franc Zorec sta bila poslana februarja 1946 v Jugoslavijo in bila tam mesec dni v službi zahodnih zaveznikov.

(Se nadaljuje)

IZ MOJIH SPOMINOV (8)

FRANC ZOREC

Vojni ujetnik

Takrat so me poslali na fronto, da sem nosil vodo za 600 vojakov. Na eni strani so bili Amerikanci v tankih, na drugi strani Nemci, zakopani v hribu. Spodaj pa planota. Bil sem lahka tarča za vsakogar, tega sem se zavedal. Nemcem sem moral iz doline nositi vodo v hrib. Vojaško kuhinjo, kjer je bilo moje delovno mesto, so prestavili v vaško cerkev, tik pod zvonik. Nekega jutra je prišel tam mimo župnik. Z nogo sem zastavil vrata, da sem mu lahko rekel: ,,Io niente tedesco, io volio..." in z gesto pokazal, da hočem pobegniti. Dal je samo prst na usta in me pahnil ven. Mislil sem si: ,,Kakšen duhovnik, nič mi ni pomagal!" Ob štirih popoldne pa se je prikazalo morda sedemnajstletno dekle in se začelo smukati okrog kotla. Namignilo mi je, naj grem za njo. Gledal sem za njo, kam je ona šla, in ji sledil. Na koncu sem se znašel v isti hiši, v kateri so spali Nemci. Zaprla me je pod stopnice in ostal sem tam do mraka. Takrat me je prišlo dekle spet iskat in peljalo na vaško pokopališče. Prineslo mi je tudi nekaj hrane, da sem povečerjal. Noč sem prespal na pokopališču. Drugi dan me je dekle prišlo spet iskat in povedalo, kako pridem do čeških delavskih bataljonov, ki so jih Nemci formirali iz nekdanje češke vojske. Ti so kopali strelske jarke, delali utrdbe in druga dela, ki so jih Nemci potrebovali na fronti. Vse to je organiziral župnik, da mi je omogočil pobeg in s tem rešil tudi gotove smrti.

Ko sem srečno prišel do Čehov, so me takoj poslali na ambulanto, ker so videli, da sem popolnoma izčrpan. Biti tolikokrat brez vsake hrane, v stalni nevarnosti, dušev no ubit, brez počitka in na koncu še tista služba vojnega ujetnika na fronti! Kotle sem moral pomivati do treh zjutraj, ob petih sem pa že vstajal, da sem spet prenašal hrano in vodo gor in dol! Vse to me je izčrpalo do konca. Pri Čehih sem ostal tri dni, da sem se malo pozdravil in odpočil, saj sem po dolgem času spet spal v postelji. Potem so mi dali hrano za na pot in mi pokazali, kje naj grem čez hribe. Pot me je pripeljala do italijanskih partizanov, ki so imeli stike s Čehi. Povedal sem jim, kako sem prišel do njih, in da želim priti do Amerikancev. Pokazali so mi pot, da sem potem prišel v dolino, v Bologno, kjer so bili takrat že zahodni zavezniki.

Proti Rimu

Zadnje mesece pred koncem druge svetovne vojne je bila Italija zelo rdeča, komunistična. Že Štefan me je opozarjal, da se je treba po Italiji (zasedeni po zahodnih zaveznikih) predstavljati kot vojni ujetnik, ne kot Jugoslovan ali begunec pred komunisti.

Iz Bologne sem se peljal na kamionu do Firenc. Tam sem se moral javiti na angleški komandi, da so mi dali potrebne dokumente, brez katerih ne bi mogel potovati naprej. Dali so mi tudi hrano. Na komandi sem se slučajno srečal z uradnico, Slovenko, ki je dobro poznala dr. Kreka. Opozorila me je, naj pazim, kaj bom govoril z oficirjem na zaslišanju, češ da simpatizira s partizani. Ko sem ji povedal, da ne znam angleško, je rekla, da mi bo že ona pomagala. Naučila me je, kako naj odgovarjam Angležu, da bo prav. Kadar bo npr. rekla: ,,Kajne, da ni bilo tako," naj jaz samo zanikam. Kadar bo pa vprašala: ,,Ali je bilo tako?", naj jaz odgovorim: ,,Ja, tako je bilo!" Zaslišanje z Angležem je res poteklo brez problemov.

Želimlje. Leta 1943 so bili v tej vasi in v zvoniku cerkve utrjeni partizani, ko so četniki pod vodstvom Berlota čitili umik civilistov s Turjaka. Zorec je bil takrat s težko italijansko ,,bredo" v kapelici, kjer stojita na sliki njegova žena in nečak.

Od tam naprej sem se vozil z vlakom in skozi Livorno v treh dneh prišel do Rima. Bil sem v tistih hlačah, srajci in škornjih, ki so mi jih dali Nemci, ko so me proglasili za vojnega ujetnika.

Se nadaljuje

IZ MOJIH SPOMINOV (9 - KONEC)

FRANC ZOREC

V Rimu sem bil prvič v življenju, brez ene lire v žepu in brez najmanjšega pojma, kako priti do bivšega ministra dr. Miha Kreka. Spomnil sem se na Matajevega Matija, ki je šel svojo sestro iskat v Ljubljano. Približal sem se vozniku nekega kamiončka, ki je prevažal ljudi, in ga prosil, če me zapelje do najbližje policijske postaje. Vsak lastnik kamiona ali česa podobnega v Rimu je v tistem vojnem času prevažal ljudi, da se je s tem preživljal. Ta se me je usmilil in me zbasal na kamion, čeprav je bil že poln. Na prvi policijski postaji me je ,,zložil"..

Ko sem se prikazal na policiji, me je policaj najprej vprašal: ,,Che la fame?" Ker sem prikimal, mi je prinesel krožnik fižola! Ko sem zagledal fižol, sem kot v filmu podoživel dogodek, ki se je zgodil med okupacijo ob partizanskem napadu na Italijane v Gabrjah pri Dobrovi, v katerem je padlo sedem italijanskih vojakov. S tesarjem iz Šujice sem šel po novi poti, ki so jo delali iz Šujice na Dobrovo. Med pogovarjanjem sva še slišala pokanje in videla teči Italijane. Jaz sem skočil čez cesto mimo Glaviča proti Princu, tesar pa je kar čakal, čeprav da bo šel domov, a so ga Italijani tam ubili. Meni je sledil italijanski vojak in vstopil za menoj v hišo s puško v roki. Moja ,,teta", kot sem ji rekel, pa je imela zame pripravljen krožnik fižola. Tako me je dobil Italijan s fižolom v roki, ko sem ga vprašal: ,,Che la fame?" in mu ponudil fižol. S prsti je vzel nekaj fižolčkov in jih dal v usta, nato pa dal puško na rame in odšel. ,,Ta fižol so mi danes Italijani povrnili!" mi je prišlo na misel takrat sredi Rima!

Pri dr. Mihi Kreku

S policije so me peljali na poljsko vojaško komando, kjer sem povedal, da sem Jugoslovan in pojasnil, da sem ,,kraljev". Peljali so me v stavbo v ulici Corzo Trieste 10 v tretje nadstropje, kjer je imel prej stanovanje znani Ricci, minister za telesno vzgojo v Mussolinijevi vladi. Od tam me je peljal neki srbski oficir naravnost k dr. Mihu Kreku. Ko me je Srb zagledal, me je takoj vprašal: ,,Ali imaš upi?" Odgovoril sem mu: ,,Vse polno!" Zato se je držal bolj stran od mene. Ko sem pristopil k dr. Kreku na stanovanje, sem ga kar sam opozoril na upi. Rekel mi je: ,,Najprej se pojdite umit in skopat!" Prinesel mi je novo angleško uniformo, perilo in milo. Ko sem se skopal in preoblekel, sem se še najedel, potem pa je bivši minister poslušal mojo zgodbo.

Naslov Corzo Trieste 10 je bil med vojno središče ,,kraljevih" Jugoslovanov v Rimu. Tam sem bil tudi takrat, ko so radiji poročali o partizanskem zasedanju Trsta in Reke. Ker sem sam videl v tistem delu Primorske toliko srbskih četnikov in dobrovoljcev poleg primorskih domobrancev, nisem verjel tem poročilom in sem to tudi na glas povedal: ,,To ni mogoče, komunisti samo lažejo!"

Na mojo opazko je brž odgovoril dr. Krek, ki je redno zahajal v tisto družbo, in me takole popravil: ,,Na žalost je vse res, kar zdaj pravijo njihova poročila! To dobro vem, ker jim pomagajo Angleži! Z ladjami jih vozijo iz Dalmacije in Črne gore!" Potem sem jaz raje utihnil.

\- - -

Zavedal sem se, da sem pri el z informacijo v Rim prepozno in žal tudi brez dokumentov, ki bi pričali o resničnosti mojega pripovedovanja. Da je bil vzrok te zamude pomanjkanje realne možnosti za potovanje in da so poleg tega dogodki, kot gestapovski zapor na Reki in v Trstu, zavlačevali moj odhod v Rim. Da me je pa nazadnje prav ta zapor prisilil, da sem tvegal pobeg, ki se je potem podalj al v to potovanje. Potovanje pa ne bi bilo možno brez slučajnega srečanja z izku enim Štefanom Kodeličem in tudi ne brez Cvirnovih dovolilnic...

Potek takratnih dogodkov v Jugoslaviji je šel drugo pot kot smo jo mi pričakovali in zanjo delali. Svetovne velesile so imele drugačne račune, ki so bili bolj v prid komunističnemu imperializmu kot narodom Evrope. Ves moj trud in stalna življenjska nevarnost, v kateri sem bil na poti do Rima, je bil brez koristi. Je pa teh nekaj spominov vendarle dokaz, da smo domobranci poleg bojevanja s komunističnimi revolucionarji ob vsaki priložnosti sodelovali z zahodnimi zavezniki v boju proti okupatorju za osvoboditev slovenskega naroda.

(Konec)

Franc Zorec s torontskim kardinalom dr. Alojzijem Ambrožičem pri Sv. Katarini nad Dobrovo. Zorec, ki je bil tudi mobiliziranec Dolomitskega odreda, je objavil zločinski načrt partizanskega poveljnika Gada (Cafuta) s tevilno Trnovčevo (Ambrožičevo) družino, katerega bi bil moral izvr iti Bavdaž s pomočjo devetih partizanov. Ker je Bavdaž sabotiral Gadovo povelje, je moral pobegniti od partizanov, da je re il tudi lastno življenje. Z Zorcem sta bila kasneje skupaj pri četnikih, kjer sta se poznala pod drugim imenom. Bavdaž je bil Atoman, Zorec pa Kocelj.